

RE:POOLA. POLSKO-ESTOŃSKA SZKOŁA JĘZYKA POLSKIEGO I KULTURY POLSKIEJ (UNIwersYTET WARSZAWSKI – UNIwersYTET TALLIŃSKI)

W semestrze letnim roku akademickiego 2023/2024 pod patronatem honorowym rektorów Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Tallińskiego zorganizowana została szkoła języka polskiego i kultury polskiej „Re:Poola”. Realizacja tego polsko-estońskiego projektu dydaktycznego, koordynowanego przez dr Martę Małachowicz i dr hab. Joannę Piotrowską z Wydziału Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego oraz prof. Grigoria Utgofa ze Szkoły Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Tallińskiego, była możliwa dzięki grantowi Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej¹.

Program szkoły został podzielony na dwa etapy (estoński i polski), dwa obszary problemowo-tematyczne (kulturoznawczo-literaturoznawczy i językoznawczy) oraz trzy moduły zajęć („Język polski w kulturze i przez kulturę”, „Studenci – studentom. Język polski ze studentami z Polski”, „Z polskim do Polski, albo język polski w praktyce”). Dwa pierwsze moduły były realizowane w Estonii (4–22 marca), zaś trzeci moduł – w Polsce (7–17 maja). Uczestnikami zajęć, prowadzonych przez wykładowców z Warszawy i Tallinna oraz zaproszonych gości, byli wyłonieni w drodze konkursu studenci obu uniwersytetów (17 osób).

Uroczysta inauguracja szkoły miała miejsce 4 marca na Uniwersytecie Tallińskim. Ze słowem powitalnym wystąpili: w imieniu władz uczelni – rektor prof. Tõnu Viik i dyrektor Szkoły Nauk Humanistycznych prof. Uku Lember; w imieniu Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Tallinnie – pani Sławomira Borowska-Peterson; w imieniu organizatorów – dr Marta Małachowicz i prof. Grigori Utgof. Po oficjalnym otwarciu dr hab. Hieronim Grała z Wydziału „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego wygłosił wykład mistrzowski pod tytułem „Wotczina nasza Liflandskaja ziemia’ (wokół inflanckich roszczeń cara Iwana IV Groźne-

¹ Program „Promocja języka polskiego”, numer projektu: BJP/PJP/2023/1/00032.

go)”, poświęcony wybranym aspektom rosyjskiej obecności w Inflantach w latach 1558–1582. Wyjątkowość bałtyckich planów w dziejach ekspansji terytorialnej Państwa Moskiewskiego wynikała z tego, że dotyczyły one terytoriów o odmiennej strukturze narodowościowej, społeczno-ustrojowej oraz wyznaniowej. Odwołując się do materiałów źródłowych, dr hab. Hieronim Grała omówił przyczyny, które doprowadziły do całkowitego fiaska wysiłków administracji carskiej na rzecz ustanowienia moskiewskiego władztwa w Inflantach.

Pierwszy dzień zajęć (5 marca) otworzyły warsztaty „Kluczowe teksty literatury polskiej” prowadzone przez dr Justynę Zych z Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców „Polonicum” na Uniwersytecie Warszawskim. Tematem przewodnim całego cyklu były „miejsca”. Pierwsze zajęcia oparte zostały na lekturze wiersza „Muzeum” Wisławy Szymborskiej. Utwór noblistki stał się punktem wyjścia do ćwiczeń leksykalnych, gramatycznych i konwersacyjnych. Następnie studenci wzięli udział w spotkaniu dyskusyjnym z dr. hab. Hieronimem Grałą pod tytułem „Co z regionem bałtyckim?”. Spektrum poruszonych tematów okazało się jednak znacznie szersze (od zadań historyka w czasach kryzysów po rolę kultury w obliczu konfliktów zbrojnych). Pierwszy dzień zamknęły warsztaty prowadzone przez studentów z Uniwersytetu Warszawskiego w ramach modułu „Studenci – studentom”. Zofia Horoszko i Ignacy Jarmosiewicz przygotowali zajęcia o polskiej kulturze ludowej, w czasie których zapoznali estońskich kolegów z polskimi tradycjami regionalnymi (w ubiorze i architekturze), polską muzyką ludową i – w trakcie ćwiczeń – leksyką z tych obszarów tematycznych.

Kolejny dzień szkoły (6 marca) rozpoczął się od wizyty w archiwum Jurija Łotmana. Dr Tatjana Kuzovkina przedstawiła historię i zasoby archiwum, a w trakcie opowieści o życiu Łotmana zwróciła uwagę na kontakty uczonego z Polakami i polskie przekłady jego książek. Następnie studenci wzięli udział w warsztatach dr Justyny Zych, dotyczących tym razem polskiej prozy współczesnej. Kontynuując temat miejsc, wykładowczyni wykorzystała fragment powieści Olgi Tokarczuk „Bieguni” do ćwiczeń konwersacyjnych na temat podróżowania samolotem i przedstawionej w utworze wizji współczesnych lotnisk. Po warsztatach odbyła się pierwsza sesja z cyklu „W poszukiwaniu polsko-estońskich śladów”,

w ramach której studenci (w polsko-estońskich zespołach) pracowali nad projektami multimedialnymi. W trakcie spotkania ustalono skład grup projektowych i harmonogram prac, a także przedyskutowano tematy projektów.

Następny dzień zajęć (7 marca) otworzyły warsztaty prowadzone przez dr Justynę Zych. Ostatnie spotkanie dotyczyło najnowszego dramatu polskiego. Fragment utworu Doroty Masłowskiej „Między nami dobrze jest” posłużył do dyskusji o domach i mieszkaniach Polaków i Estończyków oraz ich życiu codziennym. Z kolei wykład dr hab. Joanny Piotrowskiej „Warszawa wielu kultur” przenosił słuchaczy do wieku dziewiętnastego i wcześniejszych. Wirtualny spacer po Krakowskim Przedmieściu – od Pałacu Staszica do Kolumny Zygmunta – pokazywał, jak zmieniała się struktura narodowościowa miasta i jakie ślady niegdysiejszej wielokulturowości pozostały w jego architekturze.

Kolejny dzień szkoły (8 marca) rozpoczął się od pracy studentów w zespołach projektowych. Następnie odbył się pierwszy wykład prof. Grigoria Utgofa na temat „Dawid Samojłow – tłumacz z polskiego”. Wykładowca zapoznał słuchaczy z biografią Samojłowa (akcentując estoński etap życia poety) i – poprzez lekturę wierszy – z kluczowymi cechami jego poetyki. Szczególną uwagę prof. Utgof zwrócił na związki Samojłowa z Polską i tłumaczonych przez niego autorów polskich. Po wykładzie odbyły się zajęcia w ramach modułu „Studenci – studentom”. Agnieszka Bartnikowska i Yana Perets przybliżyły estońskim kolegom współczesną polską muzykę rozrywkową. Słuchanie piosenek było okazją do ćwiczeń językowych.

Pierwszy tydzień szkoły zakończyła wycieczka do Tartu (9 marca). Przewodniczką po Europejskiej Stolicy Kultury 2024 była prof. em. Ljubov Kisseljova, przez całe życie zawodowe związana z Uniwersytetem w Tartu. Właśnie w jego gmachu głównym rozpoczął się spacer krajoznawczy, poprzedzony miniwykładem o dziejach miasta. W trakcie spaceru uczestnicy szkoły odwiedzili najważniejsze miejsca w Tartu, w tym Wzgórze Katedralne, Plac Ratuszowy i Most Diabelski oraz Anielski.

Drugi tydzień szkoły (11 marca) otworzył wykład prof. Sergeia Dotsenki ze Szkoły Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Tallińskiego pod tytułem „Rewel i Wawel: nietypowe podobieństwo”. Wykład dotyczył nieoczywistych zbieżności między legendami założycielskimi Krakowa i Tal-

linna (Rewla), opartymi na folklorystyczno-mitologicznym wątku walki z potworem, – legendą o smoku wawelskim i legendą o Starcu z Ülemiste. Następnie odbyły się warsztaty w ramach modułu „Studenci – studentom”, które Alicja Martela i Łucja Grabowska poświęciły kuchni polskiej. Prezentacji towarzyszyły ćwiczenia językowe. Ostatnim wydarzeniem tego dnia było spotkanie z dr Olesią Lagaśiną, estońską dziennikarką, redaktorką naczelną portalu informacyjnego „Delovye vedomosti” i autorką audycji o polityce zagranicznej w Raadio 4. Tematem spotkania były media w Estonii i przedstawiany w nich obraz Polski. W swoim wystąpieniu dr Lagašina scharakteryzowała estoński rynek medialny i nakreśliła konteksty, w których pojawia się Polska, by dalej – na przykładzie wybranych publikacji – omówić jej estońską recepcję prasową.

Warsztaty „Kluczowe teksty kultury polskiej – kino” prowadzone przez dr Justynę Deczewską z Centrum Nauczania Języków Obcych na Uniwersytecie Warszawskim rozpoczęły kolejny dzień zajęć (12 marca). W ich trakcie estońscy studenci bliżej poznali twórczość czołowych polskich reżyserów, w tym Andrzeja Wajdy i Krzysztofa Kieślowskiego. Fragmenty filmów lektorka wykorzystała do ćwiczeń językowych i tłumaczeniowych. Ten dzień szkoły zdominowała – rozpoczęta po warsztatach – praca studentów nad projektami zespołowymi.

Zajęcia dr Justyny Deczewskiej otworzyły również następny dzień (13 marca). Ich tematem był obraz powojennej Warszawy w polskim filmie i piosence, a „główną bohaterką” – warszawska Syrenka. Materiały audio-wizualne posłużyły lektorce do ćwiczeń leksykalnych i konwersacyjnych. Następnie studenci wysłuchali drugiego wykładu prof. Grigoria Utgofa na temat „Dawid Samojłow – tłumacz z polskiego”. Tym razem prowadzący omówił wiersz Cypriana Kamila Norwida „Bema pamięci żałobny rapsod” i jego rosyjski przekład autorstwa Samojłowa. Wykład miał ważny wymiar propedeutyczny – zapoznawał studentów z metodyką analizy przekładu poetyckiego.

Kolejny dzień zajęć (14 marca) rozpoczął się od warsztatów dr Marty Małachowicz „Potyczki z językiem polskim”, dotyczących poprawności językowej i najczęstszych błędów popełnianych przez użytkowników języka polskiego. Utrwaleniu wybranych reguł językowych służyły różnorodne ćwiczenia. Po warsztatach odbyło się spotkanie w ramach modułu „Stu-

denci – studentom”. Zofia Bartuzi i Anna Woźniak zapoznały estońskich kolegów z popularnymi wyrazami i zwrotami z polskiego slangu młodzieżowego.

15 marca zorganizowany został wyjazd do Biblioteki Słowiańskiej w Helsinkach, będącej częścią fińskiej Biblioteki Narodowej. Dzięki niemu uczestnicy szkoły poznali historię, strukturę i zasoby Biblioteki Słowiańskiej, zwłaszcza jej działu polskiego, a także zdobyli informacje praktyczne na temat zasad korzystania ze zbiorów bibliotecznych.

Drugi tydzień szkoły zakończył sobotni spacer krajoznawczy „Tallinn po polsku”, którego organizatorką była dr Natalia Sindetskaja ze Szkoły Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Tallińskiego. W czasie spaceru po Starym Mieście studenci poznali miejsca związane z Polską i Polakami.

Ostatni tydzień szkoły (18 marca) rozpoczęły warsztaty w ramach modułu „Studenci – studentom”. Pierwsze zajęcia, dotyczące archaizmów we współczesnej polszczyźnie, przygotowały Pola Gawrońska i Małgorzata Zasada; drugie zajęcia, poświęcone „fałszywym przyjacielom tłumacza” języków słowiańskich, opracowała Joanna Adamczuk. Po warsztatach odbyło się wirtualne spotkanie z dr Anną Michalczuk-Podlecki, uznaną polską tłumaczką literatury estońskiej, która opowiedziała o swojej fascynacji Estonią, jej językiem i kulturą, a także o przetłumaczonych już książkach (między innymi Andrusa Kivirähka, Paava Matsina i Reeli Reinaus) i tych, nad którymi pracuje obecnie. Dr Michalczuk-Podlecki podzieliła się również obserwacjami i refleksjami na temat zawodu tłumacza, zwłaszcza literatury pięknej, i odpowiedziała na pytania studentów.

Warsztaty dr. hab. Mariusza Górnicza z Wydziału Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego pod tytułem „Zapóżyczenia w języku polskim” otworzyły kolejny dzień szkoły (19 marca). Na przykładzie zapóżyczeń leksykalnych wykładowca omówił ważne aspekty samego procesu zapożyczania i języki obce, z których na przestrzeni wieków polszczyzna czerpała najczęściej. Informacje historycznojęzykowe były bogato ilustrowane przykładami. Po warsztatach – po raz ostatni w pierwszej części szkoły – studenci pracowali w grupach nad projektami multimedialnymi. Była to zarazem okazja do podsumowania wykonanych już prac, omówienia napotkanych trudności i ustalenia zasad pracy zdalnej.

Zajęcia następnego dnia (20 marca) rozpoczęły się od warsztatów „Język polski na tle języków słowiańskich” prowadzonych przez dr Dorotę Muszyńską-Wolny z Wydziału Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego. Pierwsze spotkanie wykładowczynie poświęciła wybranym fonetycznym (działanie prawa sylab otwartych) i gramatycznym (kategoria żywotności) przekształceniom w języku polskim w porównaniu z innymi językami słowiańskimi. Następnie odbyły się warsztaty dr. hab. Mariusza Górnicza, poświęcone tym razem zapożyczeniom w tekstach specjalistycznych. Wykładowca opisał trudności związane z rozgraniczeniem zapożyczeń i niezapożyczeń w terminologii, scharakteryzował typy zapożyczeń terminologicznych i języki będące najczęstszymi „dawcami” terminów. Opracowane przez dr. hab. Mariusza Górnicza ćwiczenia dotyczyły różnych dziedzin (między innymi medycyny i wojskowości).

Kolejny dzień (21 marca) uczestnicy szkoły spędzili na warsztatach z dr Dorotą Muszyńską-Wolny. W trakcie pierwszych zajęć wykładowczynie zatrzymała się na liczbie podwójnej i jej śladach we współczesnej polszczyźnie i ruszczyźnie. Utrwaleniu wiedzy historycznojęzykowej służyły różnorodne ćwiczenia. Drugie zajęcia dotyczyły jednego aspektu współczesnych języków słowiańskich – fałszywych paraleli frazeologicznych, czyli frazeologizmów bliskich pod względem brzmienia i/lub zapisu, lecz posiadających całkowicie różne znaczenia. Odwołując się do języka polskiego i rosyjskiego, dr Muszyńska-Wolny zapoznała studentów z najciekawszymi przypadkami tego zjawiska.

Ostatni dzień estońskiego etapu szkoły (22 marca) rozpoczął się od wykładu mistrzowskiego prof. em. Iriny Belobrovtsevej z Uniwersytetu Tallińskiego pod tytułem „Rosyjskojęzyczna literatura Estonii”. Wychodząc od pytania o jej relację do literatury rosyjskiej, prelegentka omówiła przemiany w statusie i recepcji tego segmentu literatury Estonii (od literatury jednej z republik radzieckich do literatury odrębnej, dystansującej się od Rosji). Na przykładzie twórczości współczesnych pisarzy (między innymi Igora Kotjuha, Larissy Joonas, Nikolaia Karaeva i Andreia Ivanova) prof. Belobrovtseva scharakteryzowała cechy dystynktywne rosyjskojęzycznej literatury Estonii. Odwołując się do Andreia Ivanova (czołowego obecnie pisarza rosyjskojęzycznego, którego książkiostęp-

ne są również w przekładach estońskich), prelegentka podkreśliła, że czytelnik estoński odbiera jego twórczość jako „swoją”, co jest dowodem „estońskiej tożsamości” literatury rosyjskojęzycznej tworzonej wspólnie w Estonii. Po wykładzie odbyła się – zamykająca pierwszą część szkoły – kolacja pożegnalna z udziałem konsul Rzeczypospolitej Polskiej Anny Pełki.

Pomiędzy pierwszą i drugą częścią szkoły uczestnicy samodzielnie kontynuowali pracę nad projektami multimedialnymi w polsko-estońskich zespołach. W maju rozpoczął się drugi etap. Studenci estońscy przyjechali do Warszawy wraz z opiekunami, prof. Grigorim Utgofem i dr Olgą Mjod. Uroczyste otwarcie miało miejsce na Uniwersytecie Warszawskim 7 maja. Uczestników szkoły powitali: w imieniu władz uczelni – rektor prof. Alojzy Nowak i dziekan Wydziału Lingwistyki Stosowanej prof. Magdalena Olpińska-Szkiełko; w imieniu Ambasady Estonii w Polsce – ambasador Miko Haljas; w imieniu organizatorów – dr Marta Małachowicz i prof. Grigori Utgof. Następnie dr hab. Hieronim Grala wygłosił wykład mistrzowski, pomyślany jako kontynuacja prelekcji w Tallinnie. Wykład dotyczył moskiewskiej misji posła habsburskiego Hieronima Hoffmanna (1561), która została opisana w dokumencie odnalezionym w szczecińskim archiwum. Dr hab. Hieronim Grala ukazał analogie w metodach działania Rosjan w Inflantach za panowania cara Iwana IV Groźnego i obecnie na terytorium Ukrainy.

Po wykładzie rozpoczęła się sesja z udziałem uczestników szkoły. W zespołach prezentowali oni swoje projekty ukazujące postaci, miejsca lub wydarzenia, które połączyły i do dziś łączą Polskę i Estonię. Pierwsza grupa, w której skład weszli Agnieszka Bartnikowska i Zofia Horoszko z Uniwersytetu Warszawskiego oraz Alexandra Lapa i Konstantin Trubiniś z Uniwersytetu Tallińskiego, przedstawiła prezentację „Rodzina Laidonerów” oraz reportaż „Estońskie miasto Rakvere i jego związki z Polską”. Druga grupa, którą tworzyli Yana Perets i Anna Woźniak z Uniwersytetu Warszawskiego oraz Hanna-Miriam Rubanoviś i Ivan Kuzovkin z Uniwersytetu Tallińskiego, opisała rolę Stefana Batorego w estońskiej historii oraz – poprzez wywiad z ks. Tomaszem Materną – katolicyzm we współczesnej Estonii. Prezentacje na temat polsko-estońskich śladów były otwarte, uczestniczyli w nich studenci Wydziału Lingwistyki Stosowanej

wraz z wykładowcami. Dzień zakończyła wycieczka po Kampusie Głównym Uniwersytetu Warszawskiego zorganizowana w formie gry terenowej przez dr Justynę Deczewską.

Kolejnego dnia (8 maja) uczestnicy szkoły kontynuowali prezentacje projektów multimedialnych. Grupa trzecia, czyli Zofia Bartuzi, Pola Gawrońska i Ignacy Jarmosiewicz z Uniwersytetu Warszawskiego oraz Nikita Afanasjev z Uniwersytetu Tallińskiego, przedstawiła autorski bestiariusz estońsko-polski oraz wywiad z estońskim pisarzem Andreiem Ivanovem przygotowany w tłumaczeniu na język polski. Czwarta grupa, w której skład weszły Łucja Grabowska, Alicja Martela i Małgorzata Zasada z Uniwersytetu Warszawskiego oraz Olga Tereštšenko z Uniwersytetu Tallińskiego, zaprezentowała reportaż „Polskie miejsca w Tallinnie” oraz wywiad z panią Sławomirą Borowską-Peterson z Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Tallinnie. Jak poprzednio, prezentacje były otwarte dla wszystkich zainteresowanych. Uczestniczący w nich studenci i wykładowcy z Wydziału Lingwistyki Stosowanej aktywnie angażowali się w dyskusję, zadając pytania i komentując wystąpienia. Wieczorem rozpoczął się warszawski program kulturalny – uczestnicy szkoły mieli okazję zwiedzić wnętrza Teatru Wielkiego – Opery Narodowej i obejrzeć operę Stanisława Moniuszki „Halka”.

W następnych dniach uczestnicy szkoły poznawali Warszawę i okolice, w praktyce wykorzystując znajomość języka polskiego i „zanurzając się” w polskiej rzeczywistości. 9 maja odbyła się wycieczka do Muzeum Narodowego połączona z lekcją tematyczną w Galerii Sztuki XIX w. oraz „spacer chopinowski” po warszawskich miejscach związanych z losami rodziny Chopinów i samego kompozytora. 10 maja studenci wraz z opiekunami odwiedzili Zamek Królewski, poznając historię Polski na trasie królewskiej. 11 maja odbyła się wycieczka do Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie połączona ze spacerem tematycznym „Na sarmackim dworze”, zaś po południu – przejazd „ogórkiem”, autobusem z czasów Polski Ludowej, połączony ze zwiedzaniem warszawskich atrakcji turystycznych. 12 maja uczestnicy szkoły zwiedzili z przewodnikiem Muzeum Powstania Warszawskiego oraz skorzystali z wiosennej pogody podczas spaceru w Ogrodzie Botanicznym Uniwersytetu Warszawskiego. Pierwszy tydzień szkoły w Polsce okazał się bardzo owocny – pozwolił pogłę-

bić znajomość języka i kultury oraz historii, mającej ogromny wpływ na współczesność w kraju nad Wisłą.

W drugim tygodniu (13–15 maja) odbył się objazd naukowy do Krakowa, Wieliczki i Oświęcimia. W Krakowie uczestnicy projektu zwiedzili Stare Miasto, Wawel i Kazimierz z panią przewodnik Zofią Szczawińską-Friso. Niezapomnianym przeżyciem było zwiedzanie Kopalni Soli w Wieliczce, obiektu wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Odrębny dzień został poświęcony na wycieczkę do Miejsca Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau, największego niemieckiego obozu koncentracyjnego i ośrodka Zagłady.

17 maja odbyło się uroczyste zamknięcie szkoły, podczas którego uczestnicy otrzymali pamiątkowe dyplomy. Organizatorzy podsumowali dwa tygodnie pobytu estońskich przyjaciół w Polsce, dziękując wszystkim uczestnikom za ich wkład w realizację projektu. Swoimi refleksjami podzielili się także sami studenci. Po uroczystości studenci i wykładowcy wzięli udział w obiedzie pożegnalnym.

W ramach szkoły „Re:Poola” zorganizowane zostały różnorodne zajęcia – wykłady, warsztaty, spotkania dyskusyjne – na temat Polski, Estonii i relacji polsko-estońskich (w historii, kulturze, życiu społeczno-politycznym). Dopełnieniem tradycyjnych zajęć dydaktycznych były objazdy naukowe, wycieczki krajoznawcze, spacer edukacyjny oraz lekcje muzealne. Polscy studenci uczestniczyli ponadto w wybranych zajęciach oferowanych przez Szkołę Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Tallińskiego. Uczestnicy projektu – studenci i wykładowcy, organizatorzy oraz władze obu uniwersytetów dostrzegają potrzebę kontynuowania tego rodzaju projektów dydaktycznych w przyszłości.

J. Piotrowska (Warszawa)
M. Małachowicz (Warszawa)